

Vojko Devetak

SUSRET OSTVAREN RIJEČIMA

U našem stoljeću pisana i izgovorena riječ zauzima veliki prostor. Njezina moć i funkcionalnost je očita. Riječ je također odlučni čimbenik u navještanju spasenja. Spasiteljska misija Crkve uvelike ovisi o riječi, o komuniciranju Božje riječi sadržane u Svetom pismu. »Od najveće je važnosti u liturgijskoj službi Sveto pismo«, tvrdi sveti sabor (SC 24).

Čovjekova nutrina prodire u vanjski svijet putem govora, jezika i riječi. Riječi nisu prazni znak već ponazočenje misli, njihova vanjska, osjetna egzistencija, kompleksni proces, ljudskoga izražajnog fonda. Riječ je ipak samo dio ljudskog govora, jer čitav čovjek govori. On govori sa svim svojim organima: s očima, koje su vanjski organ srca; ušima, koje primaju poruku i dalje je riječima prosljeđuju; konvencionalni izraz nutarnjeg raspoloženja su ruke i drugi organi. Sve to pomaže riječi da bude potpunija, shvatljivija, komunikativnija, da bude živa.

Riječ, da bi stvarno saopćila ono što želi reći, mora biti razumljiva, sugovornici se moraju načina istom valu, na istim osjetnim predodžbama i nutarnjim pojmovima. Da bi bila shvatljiva, treba je izgovarati u žargonu osoba kojima se obraća. Tako je kroz Objavu govorio i sam Bog. Sa smislom i oblikom riječi treba se slijevati i glas, njegova boja, visina, afektivnost. To je posebno važno kad se radi o religioznom govoru, o razlaganju vjerskih istina koje se ne mogu uvijek adekvatno izraziti svagdanjim riječima. Stoga se i Bog, da bi razjasnio smisao svoje božanske poruke, pretežno izražava slikama, poredbama i znakovima.

Kao što je ljudima naravno da međusobno komuniciraju i izražavaju svoje misli i osjećaje pomoću govora tako je i Bog smatrao najprikladnijim da se, komunicirajući s ljudima, posluži govornim riječima. Kao što se čovjek pomoću riječi susreće s čovjekom tako se po riječi susreće s Bogom i Bog s njim. Kao što se stvarni svijet izgrađuje govornim običajima zajednice tako se izgrađuje i religiozni svijet. Bog govori čovjeku da mu otvori vrata u svoj svijet, da ga pridobije za puninu žive

vjere, da ostvaruje poseban religiozni svijet i stil života, te da po njemu i u njemu živi. Kad Bog govori ljudima, ne govori stoga da bi zadovoljio njihovu znatiželju već zato da im u ljubavi dariva samoga sebe. Stoga i čovjekov odgovor ne može biti drugo nego nesebično sebedarivanje u ljubavi Bogu. Po tom recipročnom samodarivanju vrši se milosna transfuzija po kojoj čovjek ulazi u intimno zajedništvo s Bogom. To je smisao liturgijskoga dijalognog susreta. To nije odnos praznih riječi već dijalog ljubavi.

Liturgijski formulari po svom sastavu prezentiraju živi, konkretni i osobni dijalogalni susret Boga i čovjeka. Drukčije ne može ni biti. Sam Bog je započeo i nastavlja do konca svijeta dijalogalni karakter svetog liturgijskog susreta. U tom dijalogu Bog uvijek ima inicijativu, on silazi svome puku u otajstvu svoje otkupiteljske riječi. Kao što je nekoć pozvao svoj izabrani narod tako i danas on saziva liturgijsku zajednicu novog Izraela i govori joj kroz svoju riječ sadržanu u Svetom pismu, a zajednica sjedinjena s Kristom u Duhu Svetome prezentira Bogu svoj odgovor, svoje štovanje i klanjanje.

Struktura liturgijskog dijaloga je božanskog podrijetla. Nalazimo je na prvim stranicama Svetog pisma, u onom sudbonosnom trenutku kad se Bog sa svojim pukom prvi put sreo na Sinaju. Bog saziva narod, stvara od njega zajednicu te preko Mojsija i Arona u veličanstvenom i mističnom ozračju razgovara sa svojim pukom. Puk pun dubokog strahopoštovanja sluša Božje riječi, prihvaća ih slaveći i hvaleći Boga. Taj svečani dijalog zapečaćuje Savezom i žrtvom. Od tog časa subotnja i sinagoga liturgija neće biti drugo već reprodukcija sinajskog dijaloga. Tu strukturu slijedio je i Isus Krist u Nazaretskoj sinagogi (Lk 4, 16 sl.) i na Zadnjoj večeri. Tako je činila prva Crkva kako nam svjedoče Djela apostolska (13, 14 sl.) i sv. Justin (1 ap. c 67; PG 6, 429), a tako je i danas.

U liturgiji Bog govori svome puku

Bog ulazi u razgovor s čovjekom. To je ljudima bilo nezamisljivo, ali ne Božjoj ljubavi. Prve stranice Svetog pisma pripovijedaju kako je Bog prijateljski razgovarao s čovjekom koji mu je bio vjeran i odan. Međutim, taj prijateljski dijalog prekinuo je čovjek svojom nevjernošću i svojim grijehom. Sad čovjek nije mogao više zamisliti da bi se mogao ponovno ostvariti onaj intimni prijateljski dijalog sa Stvoriteljem. Ali Bog u svojoj dobroti stvara plan spasenja i počinje ga ostvarivati ulazeći opet u razgovor s ljudima te »besjedu svoju šalje na zemlju« (Ps 147, 15).

Kako razabiremo iz prvih jedanaest poglavlja knjige Postanka, Bog najprije razgovara sa svim ljudima, ali oni zatisnuše svoje uši te ih je »pustio da idu svojim putovima« (Dj 14, 16) i nalazi nove učinkovitije putove. Bog najprije izabire posebne osobe, Abrahama, Izaka, Jakova, Mojsija... zatim jedan poseban narod i preko njih govori ljudima i šalje svoju spasonosnu poruku. Preko proroka ulazi u sve dublji razgovor i malo-pomalo, pedagoški, otkriva svoj spasiteljski plan i ulazi sve intimnije u zajedništvo s ljudima. Božja riječ postaje ljudima najjasnija, najvidljivija, a dijalog najintimniji, u utjelovljenoj Božjoj riječi, u Isusu Kristu. »Nikad čovjek nije govorio kao ovaj čovjek« (Iv 7, 46). Isus Krist preko apostola predaje Božju riječ svojoj Crkvi koja kao njegovo vidljivo Mistično tijelo pod vodstvo Kristova Duha predaje i navješćuje Božju riječ čitavom svijetu.

Da bi ljudi svih vremena mogli čuti živu i autentičnu Božju riječ Bog pokreće duh posebnih pisaca, iznutra im diktira svoju riječ da po nadahnaću i pod vodstvom Duha Svetoga napišu ono što on hoće. »Evandjelje su — piše sv. Irenej — apostoli najprije propovijedali, potom su nam ga, Božjom voljom, prenijeli u Pismima da bi postalo temeljem i stupom naše vjere«. Tako imamo neizmjereno veliki dar Svetog pisma. Blago koje su Izraelci, a kasnije Crkva, kroz sve vjekove ljubomorno čuvali da se u njemu ne promijeni ili nestane niti jedan zarez.

Krist je Crkvi, i to samo Crkvi, povjerio blago svoje riječi da bude kroz sva vremena njegov glasnik. Stoga Crkva nije nikad prestala navješćivati Božju riječ. Ona to vrši ponajviše u liturgijskim slavljinama. Božja se riječ može usvojiti i privatno, osobnim čitanjem, ali je prije treba primiti u hijerarhijskoj zajednici Crkve, jer Krist »govori kad se u Crkvi čita Sveto pismo« (SC 7). U liturgijskim »čitanjima, a njih tumači homilija, Bog govori svome narodu, otkriva mu otajstvo otkupljenja i spasenja te mu pruža duhovnu hranu. Sam je Krist po svoj riječi prisutan usred vjernika« (OURM 33). S druge pak strane vjernici »prihvaćajući Božju riječ i njome hranjeni, bivaju u iskazivanju zahvalnosti uvedeni u plodonosno dioništvo u misterijima spasa. Tako se Crkva hrani kruhom života i sa stola Božje riječi« (EM 10). Liturgija Božje riječi je događaj, otajstvo u sebi, susret s Gospodinom za stolom njegove riječi. Nema vjere bez naviještanja i slušanja Božje riječi. Ona budi, potiče i hrani vjeru da bi rasla, da bi bila življa, da bi po njoj upoznali bezkonačnog Boga i njegov plan ljubavi, da bi surađivali u tom planu i ostvarili istinsko klanjanje u »duhu i istini« (Iv 4, 24) kako to sam Bog zahtijeva. Stoga ne prisustvovati i ne sudjelovati u liturgijskoj službi Riječi znači oduzeti sebi nužnu hranu duhovnog života, znači da smo podcijenili Božju riječ ili da nismo shvatili njezinu važnost. Tolika je važnost Božje riječi da su apostoli više vremena njoj posvećivali nego sakramentima.

Kad Crkva u svetoj liturgiji proglašuje Božju riječ, ona time upri-
sutnjuje Krista, to je Kristova riječ od danas, jer je on prisutan »kad
se u Crkvi čita Sveto pismo« (SC 7). »Bog koji je nekoć u mnogo na-
vrata i na mnogo načina govorio ocima po prorocima, na kraju, to
jest u ovo vrijeme, govorio nam je po Sinu« (Heb 1, 1—2). »Ovo
vrijeme« je današnje Kristovo vrijeme, danas »Bog govori svome puku,
a Krist sveudilj navješćuje evanđelje« (SC 33) jer njegove riječi ostaju
prisutne do vijeka (usp. Mt 24, 35). Onaj starozavjetni »danas kad čujete
glas njegov« (Ps 95, 7; Heb 3, 15) je »svaki dan« do konca svijeta (usp.
Heb 3,13), jer »sahne trava, vene cvijet, ali riječ Boga našega ostaje
do vijeka« (Iz 40, 8). Stoga pri slušanju Božje riječi treba biti svjestan
da to danas meni, današnjem čovjeku govori Bog i da ja njemu danas
odgovaram.

Božja je riječ i Stari i Novi zavjet

Crkva, proglašujući Božju riječ, prezentira povijest spasenja pri-
pravljenu u Starom zavjetu, ostvarenu u Isusu Kristu i življenju u
prvoj kršćanskoj zajednici. Proglašuje Božju riječ iz Starog i Novog
zavjeta jer oba zavjeta sačinjavaju jednu stvarnost: povijest spasa.
Najprije Stari zavjet da bi se bolje osvijetlio Novi u kojem se spasenje
ostvaruje u definitivnoj perspektivi. I obratno: Stari zavjet proglašuje
se u svijetlu Novoga. I sam Krist tumačio je Stari zavjet »od Mojsija te,
slijedeći sve proroke, protumači im što se na njega odnosilo u svim
Pismima« (Lk 24, 27), jer nije došao »ukinuti Zakon i Proroke već da
ih ostvari« (Mt 5, 17). Uostalom, Isus Krist, Riječ koja je »tijelom po-
stala« (Iv 1, 14), tvorac je starozavjetne i novozavjetne objave, pa prema
tome i onaj koji govori preko starozavjetnih i novozavjetnih navjesti-
telja. Jedna te ista Riječ govori u oba Zavjeta. Navještaji Starog zavjeta
pomalo nas uvode u otajstvo Krista. Starozavjetna nadanja i očekivanja
su i današnja nadanja i očekivanja. Stari zavjet je priprava, pred-
navještaj, postepeno otkrivanje tajne Božje ljubavi koja se potpuno
razotkrila i ostvarila u Kristu. Da bi se shvatila poruka Novog zavjeta,
potrebno je znati poruku Starog zavjeta.

Navjestitelj zaključuje svoje proglašenje Božje riječi upozorenjem:
»Riječ je Gospodnja«. S time nas upozorava da to nije njegova već
Božja riječ. Narod pak prihvaća Božju riječ i zahvaljuje poklikom:
»Bogu hvala«. Tako puk ulazi u sveti dijalog.

Tu svoju hvalu nastavlja u *pripjevnom psalmu* koji slijedi. To je
dijelov u kojem opet Bog govori, a puk odgovara prihvaćajući Božju
poruku koju je čuo. Pripjevni psalam je također Božja riječ iz Svetog

pisma, produbljenje predhodnog čitanja, meditacija koja u srcima vjernihika produbljuje Božju riječ i nalazi odjek.

Riječ Božju sadrže i *Pisma* raznih apostola koja su oni pisali raznim kršćanskim zajednicama i nama danas. Apostoli nisu mogli uvijek boraviti sa svojim kršćanskim zajednicama pa su im preko pisama tumačili Božju riječ i pozivali vjernike da tu riječ prihvate.

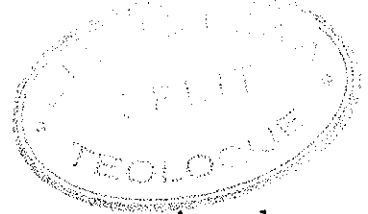
Najkonkretnija Božja riječ je riječ Isusa Krista sadržana u *Evandjeljima*. Kad se navješćuje Evandjelje kao da se na poseban način osjeća Kristova prisutnost. Stoga vjernici iz posebnog poštovanja ustaju na noge, primaju Krista i slave ga trokratnim poklikom »Aleluja«, što znači: Živio Krist!

Kad svećenik ili đakon navijesti sveto Evandjelje, on poput proroka ili apostola navješćuje svijetu Radosnu vijest o njegovu otkupljenju po Isusu Kristu. Riječi Evandjelja nadvisuju beskrajno sve ljudske riječi jer je u njima kako veli Pavao »božanska snaga spasenja«. Kad god se u Crkvi proglašuje Božja riječ govori nam Krist, ali u Evandjelju on nam govori najjasnije, najodlučnije i najosobnije. Kao što je nekoć govorio i djelovao po palestinskim putovima i gradovima tako danas govori nama. To je Kristova riječ od danas, a mi slušatelji od danas. Na kraju svoj polet i radost zbog susreta s Kristom izražavamo srdačnim poklikom: »Slava tebi, Kiriste!«

Uloga propovjednika

Budući da se u liturgijskim čitanjima susrećemo s tekstovima koji imaju obilježje svoga vremena, biblijska kultura i civilizacija postaje za današnjeg čovjeka nešto o čemu ga treba poučiti prema klimi u kojoj živi. Da bi svetopisamska poruka postala konkretnost zajednice koja ju je čula, da bi je shvatila i usvojila, treba je posuvremeniti tako da bi mu bila bliska kao i čovjeku kojemu je prvotno upućena. To je dužnost komentatora Božje riječi ili *propovjednika* koji treba biblijsko vrijeme prenijeti u suvremeni svijet. Tako je činio i Krist kad je tumačio starozavjetna Pisma.

Komentator treba pročitane riječ tako razlomiti i vjernicima pružiti kruh života sa stola Riječi da bi ga mogli svim srcem usvojiti. Nema sumnje da je Božja riječ po sebi djelotvorna, ali njena djelotvornost se uvećava živim izlaganjem i tumačenjem — homilijom. Homilija je egzegetski i parenetski komentar čitanja svetopisamskog teksta. Komentator pak tumači ono što je teško shvatiti. Zadaća homilije jest sakupljenoj zajednici ovdje i danas posadašnjiti Božju riječ da bi bila njihov

stvarni život. Treba biti most koji naš svagdanji život povezuje s božanskim svijetom, da pomogne otvoriti vrata u Božji svijet, da nađe put u srce slušatelja, te da bi se pretočila u molitvu.

Homilija ne smije biti bila kakva propovijed, već tumačenje Božje riječi koja je čas prije u zajednici proglašena. Božja riječ, koja je odjekivala s usta proroka, apostola, Krista, postala je sadašnja i homilija treba da je konkretizira na takav način da bi ta Riječ bila življena. Propovjednik treba biti svjestan da on vrši »diakoni« Riječi, on je u Božjoj službi, on je glasnik Isusa Krista, on govori u njegovo ime i naviješta spasenje. »Mi vršimo poslaničku službu u ime Krista — veli Pavao za sebe i ostale navjestitelje — kao da Bog opominje po nama« (2 Kor 5,20). Stoga propovjednik treba da govori Božje stvari, naviješta integralnog i nepatvorenog Krista, a ne ljudsku ili svoju mudrost. Nije on taj koji dijeli lekcije, već onaj koji budi ljubav i radost, poziva na obraćenje, oduševljava za Krista. U jednu riječ treba tako govoriti da bi ljudima »srce gorjelo« dok im tumači Pisma (usp. Lk 24, 32).

Dublji biblijski studij pomoći će svećeniku da lomi kruh Riječi u skladu sa stvarnim potrebama kršćanske zajednice. Djelitelj kruha Riječi treba najprije sam sebe nahraniti tim kruhom Božje riječi u molitvi i razmišljanju te prožeti se njenom snagom, da Božja riječ najprije u njegovoj duši proizvede ono što navješćuje, pa da zatim to pretoči u dušu slušatelja.

Da bi se Božja riječ usvojila i našla odjeka u srcima vjernika, preporučuje se iza svakog čitanja i poslije homilije kratka šutnja u razmišljanju.

Službenik Božje riječi

Proglašivanje Božje riječi vrši se *određenim redom* s obzirom na čin koji se vrši i događaj koji se slavi. Božja riječ svakom činu liturgijskom, svakom sakramentu, sprovodu, časoslovu itd. daje osmišljenje i intonaciju. Ona označuje, nadahnjuje, prožimlje liturgijski čin, a po činu i kršćanski život. »Ne samo kad se čita ono 'što je napisano nama na pouku' (Rim 15,4), nego i kad Crkva moli, ili pjeva, ili vrši obred, hrani se vjera onih koji sudjeluju, a duše se potiču k Bogu da mu iskažu duhovno bogoštovlje te obilnije prime njegovu milost« (SC 33). Navještaj Božje riječi treba dakle tako izvršiti da sudionici u liturgijskom činu shvate, osjete, iskuse i dožive ono što označuje sveti čin u kojem sudjeluju. Stoga tematika svetog čina koju naviještava služba Riječi treba odjekivati u početnom navještaju čina, u molitvama, homiliji, vjerničkim prošnjama, u uvodu molitve Gospodnje, u otpusnom pozdravu. U svakom činu uprisutnjuje se Kristovo pashano otajstvo, djelo

spasa, pa bi bilo najnormalnije da se navijesti povijest spasa. To nije moguće u svakom liturgijskom činu. To se danas vrši, kao i u prvoj Crkvi, jedino u misnom slavlju kad se Božja riječ navješćuje u nastavcima, tj. ondje gdje se je na predhodnom kršćanskom skupu prestalo čitati, nastavlja se na slijedećem.

Veliku ulogu u navještanju Božje riječi ima osoba koja ju proglašuje. *Službenik Božje riječi* — čitač, tumač, propovjednik, psalmist i drugi — treba tako poslužiti Riječ da ona postane živa i učinkovita u srcima slušatelja. Životna snaga koju sadrži spasonosna Božja poruka treba najprije naći odjeka u samom navjestitelju. Navjestitelj je Božje oruđe, podatljivo oruđe koje shvaća i sa svim svojim bičem suosjeća s Riječju koju proglašuje. Svojim izvođenjem on treba u zajednici stvoriti prikladnu klimu za slušanje Božje riječi koja nije obično čitanje, već slavljenje i prihvaćanje te riječi u zahvalnosti, vjernosti i molitvi. Treba biti svjestan da djelotvornost Božje riječi ne dolazi »od uzvišene besjede ili mudrosti« ljudske ili »od uvjerljive riječi mudrosti«, već »od Duha i sile Božje« (usp. 1 Kor 2, 1 sl.). Uloga navjestitelja je vrlo važna jer o njemu mnogo ovisi da li će vjernici shvatiti i doživjeti Božju poruku te ući u dijalog s Bogom. Svojim ponašanjem i načinom izražavanja navjestitelj treba biti u službi Božje riječi i okupljenog naroda.

Naglašavajući važnost Božje riječi obnovljena liturgija, što prije nije bilo, kaže da predvoditelj zajednice ili *tumač* može slušatelje kratkim uvodima »uvesti u službu riječi prije čitanja« (OURM 11). Ti uvodi trebaju biti sažeti i »triježno odmjereni« (OURM 68a) da bi stvorili klimu za pažljivo slušanje i shvaćanje evanđeoske poruke, te pomoći vjernicima da se što osobnije susretnu s Božjim Duhom koji im kroz Pisma govori.

Zbog važnosti Božje riječi Crkva je već u početku stvorila posebne službenike kojima je bilo povjereno čitanje Božje riječi: *čitače*. Kolika je njegova važnost govori nam činjenica što je Crkva u najnovijoj obnovi i redukciji nižih služba zadržala i naglasila djelatnu službu čitača. Čitač unutar zajednice vjernika vrši funkciju navjestitelja, bilo da je svećenik ili laik. Čitač-laik izražava opće svećeništvo vjernika i njihovo djelatno sudioništvo u Crkvi.

Čitač ne čita, već proglašuje i uprisutnjuje Božju riječ, čini je živom u zajednici. Čitač se mora suživiti s Riječju i temom koju komunicira liturgijskom skupu da bi je zajednica doživjela u svom žargonu, u svojoj psihozi i za nju se zainteresirala. Ne samo napeti pažnju i pozornost već što jače uznemiriti slušateljstvo da bi se Božja riječ ucijepila u njihova srca. Zaludu najljepše čitanje ako nije dohvatilo slušatelja. Nije čitač onaj koji zove, poučava, kori, tješi, bodri to čini Bog i Duh Sveti. Stoga, da bi došla do izražaja Božja riječ, osobnost čitača treba biti u

pozadini, skrivena iza svetog teksta. Prije svega čitač treba da sam dohvati i doživi Božju riječ usaglašavajući svoj nutarnji stav s Božjim Duhom. Da bi riječ Božja bila snažna, jedra, živa, uvjerljiva i učinkovita, čitač, kao i ostali navjestitelji, ne smije improvizirati, već se treba prije pripremiti, proučiti i razmišljati o sadržaju poruke čiji je on predavalac. Čitanje treba biti naravno, jasno, glatko, uvjerljivo, živo, a ne monotono, uspavljujuće, deklamatorsko, pjevušenje. Da bi slavlje bilo življe, ako ima više čitanja, onda bi trebalo biti i više čitača. Živosti i dostojanstvu Božje riječi mnogo doprinosi ako se neki dijelovi službe Riječi, a posebno Evandjelje, pjevaju.

Mjesto za naviještanje Božje riječi

Važnost Božje riječi nužno zahtijeva da navjestitelja svi vide i čuju. Liturgijska uredba preporučuje da svaka crkva ima posebno mjesto za naviještanje Božje riječi. To mjesto jest *ambon*. To je stol kruha Riječi. Ne može se Božja riječ naviještati s nekog mjesta iz zajednice ili iz kora iznad ulaza, jer Riječ ne dolazi od puka već odozgo. Zbog funkcionalne važnosti prisutnost ambona u zajednici treba biti naglašena i istaknuta, jer je on za vrijeme proglašenja Božje riječi stjencište vjerničke pažnje. Ambon treba biti nepomičan kao što je nepromjenljiva i čvrsta Božja riječ, a ne kakav pomični stalak. Obično je povezan sa svetištem, ali što bliže vjernicima, da se izbjegnu prazni prostori i da vjernici mogu čuti navjestitelja. Nek ne bude prenizak, ali ni previsok pa da se dobije dojam kao da riječi pljušte na glave slušatelja.

»S ambona se proglašuju: čitanja, pripjevni psalam i vazmeni hvalospjev; s njega se može držati homilija te sveopća ili vjernička molitva. Manje odgovora da na ambon dođu tumač, pjevač ili ravnatelj zbora« (OURM 272). Ambon je mjesto gdje se lomi kruh Riječi, stoga on nije mjesto za tumača, oglase, dirigente...

Da bi ambon bolje podsjećao na Božju poruku koja se na njemu dogodila, dobro je na njemu stalno držati Sveto pismo.

Struktura ambona treba izražavati konkretni znak Božje riječi i u tom duhu trebaju biti i njegova ljepota i eventualni ukrasi.